

Рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ)
«BALKŪNAS v. Lithuania» від 7 липня 2020 року
(Заява № 75435/17)

Текст неофіційного перекладу рішення:

Обставини справи

У березні 2011 року М. К. звернувся з цивільним позовом до заявника, вимагаючи повернення суми несплаченого боргу на загальну суму 195 600 литовських латів (приблизно 56 650 євро), а також 5 % річних.

Заявник не визнав позов і вказував, що хоча він уклав договір позики з М. К., проте так і не отримав жодних сум коштів за цією угодою.

У серпні 2014 року Вільнюський регіональний суд задовольнив позов М. К. у повному обсязі.

У вересні 2014 року заявник оскаржив це рішення; крім цього, він клопотав перед судом про часткове звільнення його від сплати судового збору відповідно до положень Цивільного процесуального кодексу. Заявник вказав, що сума судового збору за подання апеляції була 4912 латів (1422 євро) і що він не мав змоги сплатити його. Він отримував заробітну плату в розмірі 455 латів (132 євро), з якої мав сплачувати аліменти на утримання своїх дітей та оплачувати своє житло, їжу та ліки. Заявник не мав жодного нерухомого майна. Він зазначив, що вже сплатив 500 латів (145 євро) суми судового збору за подання апеляції, проте не міг сплатити частину, що залишилась. Заявник подав такі документи: рішення суду про його зобов'язання сплачувати аліменти на своїх дітей; довідку з місця роботи про розмір заробітної плати та довідку з реєстраційного центру про те, що в нього немає нерухомого майна.

Вільнюський регіональний суд зобов'язав заявника усунути недоліки свого клопотання, оскільки він належним чином не продемонстрував, що його фінансова ситуація є складною. Крім цього, інтереси заявника представляв адвокат, а значить, він міг собі дозволити кваліфіковану правничу допомогу. Суд визнав за необхідне, щоб заявник надав докази своїх витрат на проживання, харчування та купівлю ліків.

У жовтні 2014 року заявник подав виправлене клопотання про часткове звільнення від сплати судового збору, зазначивши про суми витрат на сплату аліментів, суму боргу за ними; про проблеми зі здоров'ям, на підтвердження чого надав відповідну довідку. Повторив твердження про відсутність нерухомого майна і зазначив, що проживає разом зі своєю матір'ю у її помешканні.

У жовтні того ж року суд апеляційної інстанції частково звільнив заявника від сплати судового збору, зобов'язавши останнього сплатити 500 латів (145 євро) замість 4912 латів (1422 євро) судового збору.

У серпні 2015 року апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та направив справу на новий розгляд.

Під час повторного розгляду позов М. К. було знову задоволено; заявник оскаржив це рішення, повторно клопотав про часткове звільнення від сплати судового збору у зв'язку із складним фінансовим становищем. Апеляційний суд задовольнив його прохання, присудивши сплату ним 150 євро судового збору замість 1422 євро, і за результатами його повторної скарги скасував попереднє рішення суду й направив справу на новий розгляд.

Суд першої інстанції, розглядаючи повторно позов М. К., задовольнив його у повному обсязі, рішення про що знову ж таки заявник оскаржив. Оскаржуючи це рішення, він також вказав на часткову можливість сплати судового збору, і суд апеляційної інстанції присудив йому сплату 150 євро судового збору замість 1422 євро. За результатами третього апеляційного перегляду у 2017 році Вільнюський регіональний суд підтримав попереднє рішення суду першої інстанції.

У квітні 2017 року заявник подав касаційну скаргу і клопотав до Верховного суду про часткове звільнення його від сплати судового збору. Як і в попередніх клопотаннях, він зазначив про розмір заробітної плати, з якої мав сплачувати аліменти на утримання неповнолітньої дитини, а також оплачувати проживання, харчування та ліки; зазначив про відсутність нерухомого майна і що вже сплатив 150 євро судового збору, проте не мав змоги оплатити іншу його частину в розмірі 1272 євро. До клопотання він додав такі ж документи, як і раніше.

Своїм рішенням від 22 травня 2017 року Верховний суд констатував відповідність касаційної скарги вимогам Цивільного процесуального кодексу, а отже вона може бути прийнята до розгляду, проте підкреслив, що заявник не сплатив судового збору. Верховний суд також вказав, що клопотання про звільнення від сплати судового збору має бути належним чином обґрунтоване та підкріплене відповідними доказами.

Оцінюючи наведені заявником причини та надані ним документи, Верховний суд дійшов висновку про відсутність підстав для його звільнення від сплати судового збору, вказавши про необхідність сплатити збір, що залишився, у розмірі 1272 євро або подати належним чином обґрунтоване клопотання для відстрочки його сплати разом із відповідними доказами.

Пізніше заявник подав до Верховного суду клопотання про відстрочку сплати судового збору, повторивши свої попередні твердження і надавши відповідні докази.

У червні 2017 року Верховний суд відхилив клопотання заявника, вказавши, що сплату судового збору може бути відстрочено на основі реальної фінансової ситуації особи, а не лише виключно на основі коштів, що перебували у власності особи. Під час оцінювання можливості особи сплатити судовий збір суд має взяти до уваги всі особисті активи та їх вартість, оцінюючи в сукупності відповідні докази, такі як інформація особи про її рухоме і нерухоме майно, грошові кошти та дохід, а також інші обставини, що описують її фінансове становище.

Верховний суд дійшов висновку, що інформація, надана заявником, була «фрагментарною» і недостатнім чином доводила його скрутне фінансове становище. Крім того, як убачалося з матеріалів справи, він уклав угоди на значні суми коштів і погодився сплатити значну суму заборгованості зі сплати аліментів. На думку Верховного суду, ці обставини не давали підстав для висновків, що фінансова ситуація заявника була складною, у зв'язку із чим визнав, що заявник має сплатити частину суми судового збору, що залишилась, до 15 червня 2017 року.

12 червня того ж року заявник звернувся з новим клопотанням про часткове звільнення від сплати судового збору чи її відстрочку, однак Верховний суд відмовив у задоволенні цього клопотання з аналогічних підстав.

У зв'язку з несплатою суми судового збору за подання касаційної скарги Верховний суд відмовив у прийнятті його касаційної скарги до розгляду.

Оцінка Суду

ЄСПЛ погодився що, як зазначив Уряд, сума судового збору не була надмірною сама собою (див. пункт 34 цього рішення, на відміну від рішення ЄСПЛ у справі *Jedamski and Jedamska v. Poland*, no. 73547/01, § 61, 26 липня 2005 року). Проте в цій справі важливим було не те, чи розмір судового збору був надмірним, а те, чи міг його сплатити заявник (див. пункт 60 рішення ЄСПЛ у справі *Kreuz v. Poland*, no. 28249/95, § 60, ECHR 2001-VI) (пункт 43 рішення).

На всіх етапах національного провадження заявник клопотав про часткове звільнення від сплати судового збору з тих підстав, що розмір його заробітної плати був низьким, у нього немає нерухомого майна, він зобов'язаний сплачувати аліменти на утримання дитини та оплачувати інші необхідні витрати.

На підтвердження таких обставин заявник надав відповідні документи (пункт 44 рішення).

Вільнюський регіональний суд погодився, що заявник достатньо продемонстрував своє складне фінансове становище. Задовольняючи клопотання заявника про звільнення від сплати судового збору втретє, суд також зазначив про відсутність будь-якої інформації, яка б демонструвала покращення фінансової ситуації заявника з часу задоволення попереднього клопотання про звільнення. Верховний суд, навпаки, відмовив у частковому звільненні заявника від сплати судового збору або її відстрочки, дійшовши висновку про «фрагментарність» поданих заявником документів та неповне відображення фінансового стану (пункт 45 рішення).

ЄСПЛ не може виключити можливості, що Верховний суд, в принципі, може дійти іншого висновку, аніж суди попередніх інстанцій, щодо звільнення від сплати судового збору. Проте у цій справі ані Верховний суд у своїх рішеннях, ані Уряд у своїх запереченнях не навели жодних причин, які могли б виправдовувати різну оцінку фінансової ситуації заявника Верховним судом та судами попередніх інстанцій (пункт 47 рішення).

Крім того, хоча Верховний суд дійшов висновку, що подані заявником документи були «фрагментарними», він не вказав із достатньою ясністю / чіткістю, яка додаткова інформація є необхідною для комплексної оцінки його фінансової ситуації. Хоча Верховний суд підкреслив важливість інформації про рухоме і нерухоме майно, грошові кошти та дохід, зазначені в довідках Державного реєстру нерухомості, банків, фонду соціального страхування / реєстраційного центру, така інформація була надана заявником до Верховного суду, і останній не ставив під сумнів достовірності наданих документів (див. *mutatis mutandis*, *Malahov v. Moldova*, no. 32268/02, § 31, 7 червня 2007 року). Верховний суд не пояснив, чому він вважав надану інформацію невідповідною / неналежною чи яка саме інформація відсутня; він не встановив, що фінансовий стан заявника покращився після того, як його було звільнено від сплати судового збору судами нижчих інстанцій (див. *mutatis mutandis*, *Mehmet and Suna Yiğit v. Turkey*, no. 52658/99, § 36, 17 липня 2007 року). Отже, на думку ЄСПЛ, Верховний суд належно не обґрунтував причин відмови у задоволенні клопотання заявника про часткове звільнення від сплати судового збору чи її відстрочку (пункт 48 рішення).

За таких обставин Суд не може погодитися, що зазначене обмеження доступу заявника до Верховного суду було необхідним та пропорційним. Таким чином, незалежно від факту, що позови заявника розглядалися судами двох рівнів

юрисдикцій, ЄСПЛ дійшов висновку, що відмова Верховного суду у прийнятті його касаційної скарги до розгляду з суто фінансових міркувань порушила саму суть його права на доступ до суду (див. *Kniat v. Poland*, no. 71731/01, § 46, 26 липня 2005 року) (пункт 49 рішення).

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом і набуло статусу остаточного 7 липня 2020 року.